

SYNERGETIC APPROACH TO THE IMPLEMENTATION OF DEVELOPMENTAL EDUCATION AT ELEMENTARY SCHOOL

Lysenko S.

Abstract. *Modern education needs an orientation to a new strategy, new methodology of thinking and cognition caused by the existence of open, non-linear world that is changing. One of these strategies is a synergetic approach, one of the priority scientific approaches with probabilistic vision of the world and ensuring the study of the effective functioning conditions of nonlinear systems, one of which is a primary education.*

Great potential possibilities of synergetic approach implementation continue to retain previously developed technology of developmental education.

The article reveals features of the synergetic approach in a system of developing education of primary school, based on the leading principles of this approach, realization of connections with other approaches in pedagogy. The most effective pedagogical conditions and methods for facilitating the development and self-development of each pupil, the formation of a synergetic worldview of younger schoolchildren are characterized in the article.

Keywords: *synergetic, synergetic approach, development, self-development, technology, developing education, elementary school.*

СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ «ТВОРЧІЙ ПОТЕНЦІАЛ МАЙБУТНІХ КОНЦЕРТМЕЙСТЕРІВ»

УДК: 371.15+78+378.147+78.07

Мойсєєва Л.А.

У статті розглядається питання сутності творчого потенціалу музиканта та визначено структуру творчого потенціалу майбутніх концертмейстерів. Проаналізовано поняття творчого потенціалу музикантів взагалі та визначено складові компоненти творчого потенціалу майбутніх концертмейстерів.

Ключові слова: *творчий потенціал, навчання концертмейстерської майстерності, підготовка музиканта - піаніста.*

В статье рассматривается вопрос сущности творческого потенциала музыканта и определена структура творческого потенциала будущих концертмейстеров. Проанализировано понятие творческого потенциала музыканта в целом и определены составные компоненты творческого потенциала будущих концертмейстеров.

Ключевые слова: *творческий потенциал музыканта, обучения в классе концертмейстерского мастерства, воспитание пианиста – концертмейстера.*

THE ESSENCE OF THE CONCEPTION “THE FUTURE CONCERTMASTERS’ CREATIVE POTENTIAL”

Lidiia Moiseieva

The problem of the musician’s creative potential is examined in this article. The structure of future concertmasters’ creative potential was

defined and the common conception of the musician's creative potential was analyzed. Components, which affect the formation of future concertmasters' creative potential were defined as well.

Keywords: *the creative potential of musician, the process of education in concertmaster skill class, training of the pianist-concertmaster.*

Постановка проблеми у загальному вигляді зумовлена тим, що творчий потенціал тісно пов'язаний з поняттям "творчість" та розглядається як особлива форма людської діяльності, пов'язана з функцією перетворення, яка стає основою внутрішнього механізму всіх когнітивних процесів: сприйняття, уваги, пам'яті, мислення, уяви. У сучасній музичній освіті важливим засобом формування творчого потенціалу є цілеспрямований педагогічний вплив. У цьому контексті виникає проблема сутності творчого потенціалу особистості, його вплив на професійну підготовку в музичних навчальних закладах. По-перше, постає питання про поняття творчого потенціалу музикантів, яке безпосередньо зв'язане з професійною діяльністю, творчою активністю та здатністю порозуміння у професійному спілкуванні. По – друге, виникає питання, що таке творчий потенціал концертмейстера та як він впливає на розвиток музичних здібностей, професійну самореалізацію майбутніх концертмейстерів у процесі навчання. Отже тим самим питання сутності творчого потенціалу майбутніх концертмейстерів набуває особливої ваги у музичній освіті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання даної проблеми. Означена проблема багатоаспектна і досліджується суміжними науками. Для розкриття сутності поняття творчого потенціалу майбутніх концертмейстерів цікавими були праці про музично-творчий розвиток особистості відомих психологів серед них: Л.С.Виготський, О.В.Запорожець, Е.П. Ільїн, К.Юнг, Б.М.Теплов, О.А.Кривун, Д.К.Кирнарська та ін. Про виховання та педагогічні проблеми концертмейстера писали такі видатні педагоги, як С.П.Сахарова, О.В.Рафалович, О.О.Люблинський, Дж.Мур, Е.М.Шендерович, Н.Темнова, Н.М. Крючков, С.Е.Фейнбер, та ін. Питання, пов'язане з творчим потенціалом, привертало увагу багатьох музикантів-виконавців, концертмейстерів, психологів, педагогів: В.А.Кан-Калик, В.О. Моляко, В.В.Михайлівська, П.П.Скляр, С.Л.Рубінштейн, Л.А.Баренбойм, Л.Л.Бочкарьов, Н.Ф.Тихомирова та ін.

Формулювання цілей статті. Мета статті полягає у розкритті сутності поняття творчого потенціалу майбутніх концертмейстерів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Творчий потенціал музиканта може розглядатися як сукупність можливостей реалізації нових напрямків діяльності у творчості. Щодо окремого індивіда, творчий потенціал визначають як інтегративну якість особистості, що характеризує міру її можливостей ставити й вирішувати нові завдання в сфері її діяльності. Як відмічає В. Михайловська: «творчий потенціал особистості визначає здатність до самостійної постановки проблем і пошуку їх розв'язки з тієї або тієї ступені реалізації комплексу знань, умінь і навичок у певній сфері діяльності або спілкування» [3]. Відомий психолог В. Моляко запропонував власну концепцію формування творчої особистості й реалізації її творчого потенціалу. Він визначає творчий потенціал як інтегративну властивість особистості, яка характеризує

міру можливостей здійснювати творчу діяльність, готовність і здатність до творчої самореалізації й саморозвитку. «Творчий потенціал — це саме та система, яка абсолютно схована від будь-якого зовнішнього спостереження, більше того, сам носій творчого потенціалу іноді зовсім не знає про свої творчі можливості» [4]. Творчий потенціал стає не уявленою, а реальною, прогнозованою цінністю лише тоді, коли реалізовується. Можна сказати, що творчий потенціал — це внутрішній процес взаємодії психологічних якостей, співвідношення природних і внутрішніх сил людини, активізація всіх здатностей, можливостей і властивостей до здійснення творчої діяльності, розвиток творчих тактик і стратегій, які дозволяють знаходити унікальне, принципово нове рішення проблем, а також забезпечення потреби особистості у творчій самореалізації й саморозвитку [4].

Розглядаючи питання творчого потенціалу, звернемо увагу на його складові. На думку, Д. Кирнарської, творчий потенціал людини можна схарактеризувати за 5-ма основними поняттями — здатність, обдарованість, талант, інтелект і креативність [2 с. 18]. У свою чергу В. О. Моляко дає загальну структуру творчого потенціалу особистості, де він визначається такими складовими: задатки, нахили, які проявляються в наданні переваг якому-небудь виду діяльності; інтереси, їх спрямованість і частота; допитливість, пошук до створення чогось нового; швидкість в засвоєнні нової інформації; прояви загального інтелекту; наполегливість, цілеспрямованість, працьовитість; порівняно швидке і якісне оволодіння вміннями, звичками, майстерністю виконання певних дій; здатності до реалізації власних стратегій і тактик, різних проблем, завдань, пошуку виходу зі складних нестандартних, екстремальних ситуацій [4]. Багато дослідників відзначають, що рушійною силою і ядром творчого потенціалу людини є внутрішні фактори особистості. Саме вони є важливими факторами саморозвитку людини, її самореалізації, самодіяльності вільних дій і вчинків. Творчий потенціал особистості визначається як об'єктивними, так і внутрішньо особистісними факторами, серед яких провідну роль відіграють здатності й особисте відношення до творчості. Творча активність є умовою виявлення й розвитку творчого потенціалу особистості й механізмом реалізації її творчих здібностей. Тільки творча активність впливає на розвиток творчого потенціалу [5].

Творчий потенціал музиканта може бути визначений як особиста характеристика, але не як набір особистісних рис, а як реалізація людиною власних індивідуальностей. Оскільки творчі ідеї мають емпіричну основу, то творчий потенціал індивіда, безперечно, визначається його здатністю відображати предмети і явища об'єктивної дійсності. Музикант під час виконання відображає музичний твір, його поняття й вміння вказують на рівень творчого потенціалу. Концертмейстер поряд із солістом чи солістами «виступає як інтерпретатор авторського тексту ... Сам процес прочитання нотного тексту є творчим: кожен виконавець по-своєму осмислює нотний текст, співвідношення темпу й агогічних відхилень, використання акцентів і артикуляційних позначень» [8 с. 142]. Творчі функції концертмейстера тісно пов'язані з педагогічними й професійно-комунікативними. Перші найбільш необхідні в процесі репетиційної роботи, другі (з погляду злиття із творчістю) — у концертному виступі, коли концертмейстер випробовує стан не тільки «роздвоєності», але

навіть розділення на три складові: з одного боку, перевтілення в «героя» музики, що виконується, та контроль над солістом, з іншого боку – контроль над власним виконанням, і по-третє, контроль над цілісним звучанням ансамблю. Тому ми можемо стверджувати, що концертмейстер не є «тінь соліста» і навіть не тільки повноправний учасник ансамблю, а є «диригентом музично-виконавського процесу». Роль концертмейстера у процесі роботи із солістом над музичним твором і у процесі концертного виконання можна однозначно вважати творчою.

У ході нашого дослідження було визначено сутність поняття творчого потенціалу майбутніх концертмейстерів. Під творчим потенціалом музиканта-виконавця в цілому, і концертмейстера зокрема, ми розуміємо ряд особистісних, генетичних якостей, внутрішню творчу енергію, а також здатність до активного професійного росту, який включає фактор працездатності. Розглядаючи проблему творчого потенціалу концертмейстера в цілому, і як особливої області знання в педагогіці, у першу чергу слід визначити, що *творчий потенціал концертмейстера* містить у собі музичні здібності, професійну підготовку та різні види музичного мислення. Формування творчого потенціалу у процесі навчання відбувається у концертмейстерському класі завдяки вивченню високомистецьких зразків камерно-вокальної, інструментальної, хорової, оперної музики композиторів різних епох і стилів. У реальному виконавському процесі відбувається актуалізація наявних знань з музично-теоретичних дисциплін, а різноманітність репертуару сприяє формуванню стійкої потреби у поповненні, збагаченні знань про творчість не тільки композиторів, але й поетів і письменників різних епох, про подібність і відмінність їх філософських поглядів, особливості поетичної мови тощо. Чималу роль відіграє саме музикування з виконавцями інших інструментів, що сприяє розвитку професійного інтересу до вивчення специфіки класичних і народних інструментів. Розширення художніх і ансамблевих завдань сприяє постійному прагненню щодо вдосконалення рівнів володіння фортепіано, необхідного для пошуку звукових, темброво-динамічних, піаністичних розв'язків у виконанні фортепіанній партії вокальних і інструментальних творів [3]. В процесі занять прагнення до гармонічної взаємодії в ансамблі сприяє розвитку таких моральних якостей особистості, які здатні до співпереживання й підтримки, почуття відповідальності, самокритичність. Крім того, згідно з дослідженнями Е.А.Островської, у концертмейстера формуються об'єктно-центроване світовідчуття, яке дозволяє гармонійно співіснувати з навколишнім світом, відчуваючи себе частиною цілого, не втрачаючи при цьому усвідомлення своєї індивідуальності. Уміння концертмейстера чути не тільки себе (у прямому та переносному значенні) сприяє формуванню толерантності до інших народів і культур, а також умінню чуйно реагувати на те, які відбуваються зміни в країні й у світі [6]. Сутність творчого потенціалу концертмейстерської діяльності обумовлюється особливостями ансамблевого виконавства, зокрема, спільним музикуванням соліста й концертмейстера, яке являє собою комунікацію засобами музики.

На наш погляд, першорядне значення для творчого потенціалу концертмейстера має художня антиципація – передбачення майбутніх подій або дій іншої особи й випереджальна реакція на них. Це пов'язане з поняттям інтуїції,

у тому числі ансамблевої, розвиток якої здійснюється у процесі взаємодії концертмейстера з різними солістами, особливо співаками. Більшу роль відіграють спільні концертні виступи з починаючими співаками й інструменталістами, художні наміри яких у виконанні творів можуть зненацька змінюватися внаслідок естрадного хвилювання й недостатнього досвіду виступів. Розвиток ансамблевої інтуїції й інших професійно-комунікативних якостей концертмейстера створює основу для формування загальнокультурної і професійної компетенції. Із дисциплін спеціального циклу саме на заняттях у концертмейстерському класі студент-піаніст у навчальній і концертній практиці стикається з широким колом художніх цінностей, охопленим історичним періодом часу їх створення (як правило, від XVII століття до наших днів), так і жанровою, національною й стильовою різноманітностями: романси, арії й сцени з опер, народні пісні, хорові твори, твори для різних інструментів. Репертуар, який складається з творів концертної програми, списків обов'язкових творів, творів для читання з листа й транспонування, складається із кращих зразків світової музичної культури. Знайомство з ними вдосконалює естетичний смак, формуючи здатність до компетентної оцінки творів мистецтва з позицій художньої виразності й краси [3]. На наш погляд, важливе значення для творчого потенціалу концертмейстера має музичне мислення. Музичне мислення оперує образними категоріями, – класична формула В. М. Белінського – «мистецтво є мислення у образах» – знаходить у музиці всебічне й повне обґрунтування. Особливо підкреслимо, що рівень розвитку музичного мислення прямо й безпосередньо залежить від якості оволодіння відповідними поняттями, від міцності й різноманіття зв'язків між різними поняттями, підпорядкування їх певній системі. У процесі виконавства, у тому числі й концертмейстерської діяльності, музичне мислення одержує можливість справді всебічного, гармонійного розвитку, тому, що художнє виконання музики активізує всі творчі механізми музиканта. Виконавство, як специфічний вид музичної діяльності, розбудовує практично всі форми музично-розумових дій – від нижчих до вищих. Воно відбиває їх у всій сукупності, повноті й різноманітті, починаючи від проникнення у виразно-значущу сутність музичних інтонацій, пізнання структури, форми, жанру, стилю й до вищої мети кожного музиканта - самостійного творчого переосмислення, інтерпретації музики. У концертмейстерському виконавстві існують кілька окремих рівнів: засвоєння змісту окремих мелодій і інтонацій шляхом усвідомлення й розкриття їх значення; перехід від семантичної конкретизації до ідейно-художнього узагальнення; оформлення певного художнього задуму. Таким чином, думка музиканта-виконавця, є думка творча та ініціативна за своєю природою.

На основі проведеного нами дослідження, ми можемо зробити висновок, що творчий потенціал концертмейстера складається з трьох основних компонентів, а саме: особистісно-творчого компонента, який складається з музичних здібностей та якостей, професійного компонента, який складається з усіх напрямків професійних знань та вмій, й комунікативного компонента, який складається з порозуміння у професійних відносинах, емоціонального аспекти та діалогічності. Таким чином, до музичних здібностей відносяться, в першу чергу, всі закладені в людині природні здатності. Здатність – це індивіду-

альні властивості особистості, що є суб'єктивними умовами успішного здійснення певного роду діяльності. Здатності не зводяться до наявних у індивіда знань, умінь, навичок. Вони виявляються у швидкості, глибині та міцності оволодіння способами й прийомами деякої діяльності і є внутрішніми психічними регуляторами [7 с.25]. Музичні здібності, індивідуально-психологічні особливості особистості були нами віднесені до особистісно-творчого компоненту.

Діяльність концертмейстера вимагає від піаніста застосування багатобічних знань і вмінь з курсів гармонії, сольфеджіо, поліфонії, історії музики, аналізу музичних творів, вокальної та хорової літератури, педагогіки як самостійних дисциплін, так і у взаємозв'язках між ними. Таким чином творчий потенціал концертмейстера містить у собі професійний компонент, який складається з професійної підготовки.

У процесі розвитку творчого потенціалу концертмейстера значну роль відіграє комунікативність. Комунікативність – це процес взаємодії між людьми, у складі якого виникають, проявляються й формуються міжособистісні відносини [С.174]. Комунікативність припускає обмін думками, почуттями, переживаннями й т.ін. Кажучи про таке явище як комунікативність особистості, слід мати на увазі, що це явище необхідно розглядати не тільки як сукупність деяких характерних властивостей і якостей, що дозволяють здійснювати процес спілкування, але й те, що комунікативність особистості є компонентом мотиваційно-потребової сфери. Мається на увазі те, що комунікативність вимагає наявності відповідної спрямованості особистості, що визначає соціальну й моральну вагу особистості, її потреби, інтереси, переконання, ідеали й відповідні ціннісні орієнтації. Визначені складові компоненти впливають на: творчий потенціал майбутніх концертмейстерів та рівень професійної майстерності майбутніх фахівців.

Висновки. Розглянуте нами питання сутність творчого потенціалу майбутніх концертмейстерів набуває особливої актуальності у процесі виховання піаніста-концертмейстера, оскільки в сучасній вищій музичній освіті навчання майбутніх концертмейстерів має бути орієнтованим на досягнення вищих рівнів професіоналізму і співтворчості з солістом. У процес навчання формування творчого потенціалу піаніста-концертмейстера спрямовується на послідовний розвиток професійних якостей, які надають можливість студенту досягнути високого рівня професійної майстерності, сформувати яскраві особистісні характеристики, здійснити успішну виконавську діяльність у роботі концертмейстера. На основі зробленого аналізу, нами були визначені сутність поняття творчого потенціалу майбутніх концертмейстерів, а також визначені його складові. Таким чином, творчий потенціал майбутніх концертмейстерів складається з трьох основних компонентів, а саме: **особистісно-творчого компонента** – який включає індивідуальні здібності та якості, **професійного компонента** – який містить у собі всі напрямки професійних знань та вмінь, **комунікативного компонента** – який містить порозуміння у професійних відносинах, емоційний аспект та діалогічність. Подальші розвідки в цьому напрямку полягають у визначенні педагогічних умов, що впливають на формування творчого потенціалу майбутніх концертмейстерів та реалізація цих умов на практиці.

Література:

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 374 с.
2. Кирнарская Д.К. Психология специальных способностей. Музыкальные способности / Д.К. Кирнарская; [рецен. М.Г. Арановский, А.А. Леонтьев, В.Н. Холопова]. – М. : Таланты XXI в., 2004. – 496 с.
3. Михайлівська В. Вплив концертмейстерської діяльності на розвиток ключових і професійних компетенцій випускника музично-педагогічного коледжу// Матеріал обласної науково-практичної конференції, Ч. 2. - О., 2007 – С. 9-12.
4. Моляко В.О. Психологічна теорія творчості / В.О. Моляко//Обдарована дитина ; [ред. О.В. Губенко]. К. : Софіс-Прес, 2004. – № 6. – С. 2–9
5. Назаренко І. М. Проблеми творчого потенціалу людини на сучасному етапі розвитку науки та навчання. / І. М. Назаренко// Вісник Житомирського державного університету, №53. - 2009. – С.179-182.
6. Островская Е.А. Психологические аспекты деятельности концертмейстера в музыкально-образовательной сфере инструментального исполнительства / Е.А. Островская, [дисс. на соискание степени кандидата искусствоведения], Тамбов. : 2006. – 280 с.
7. Теплов Б.М. Психология музыкальных способностей / Б.М. Теплов; [Ред. Л.И. Генсировская]. – М.-Л. : Академия пед. наук РСФСР, 1947. – 335 с.
8. Федорович Е.Н. Основы музыкальной психологии : [учебное пособие] / Е.Н. Федорович, Е.В. Тихонова. – Екатеринбург. : Уральская гос. консерватория им. М.П.Мусоргского, 2010. – 218 с.

THE ESSENCE OF THE CONCEPTION “THE FUTURE CONCERTMASTERS’ CREATIVE POTENTIAL”

Lidiia Moiseieva

Abstract. *The relevance of the article is based on pedagogical importance, because the creative potential plays a very important role in the process of training future musicians-concertmasters. Nowadays new educational principles of the training of high level specialists, who have necessary skills, are generated in musical higher schools. The considered problem is of particular importance in the process of training pianist-concertmasters, because the training of future concertmasters in modern musical higher educational system has to be focused on step-by-step development of the professional skills, which allow the student to reach high level skills, to form bright personal characteristics, to make a successful performing activity as a concertmaster. We identified the nature of the conception “the future concertmasters’ creative potential” and defined its components on the basis of the carried out analysis.*

In modern musical education the most important way of forming creative potential of future concertmasters is a task-oriented pedagogical impact. The problem of the effective using of theoretical and practical methods in terms of professional studying in musical colleges is raised in this context. It is necessary to create a professional atmosphere, which

will be concentrated on personal self-realization of the musician-concertmaster, on developing of musical abilities and professional skills in order to form the creative potential of future concertmasters. The future research in this direction include the following: determining pedagogical terms, which affect the formation of future concertmasters' creative potential and realizing of these terms in practice.

ПСИХОТЕРАПІЯ У ПАЛІАТИВНІЙ ДОПОМОЗІ ДІТЕЙ-ОНКОПАЦІЄНТІВ

УДК: 615.851 + 616.001.17 + 616-006

Жогно Ю. П., Фомичова В. А., Арутюнян К. Е.

Паліативна опіка для дітей-онкопацієнтів припускає використання специфічних методів психотерапії, зокрема, казкотерапії, коли необхідний і втрачений сенс того, що відбувається в актуальному контексті дитини, транслюється їй у формі метафори. У статті розглядається психосоціальний супровід онкопацієнтів молодшого шкільного віку на основі методів казкотерапії.

Ключові слова: психотерапія, казкотерапія, лялькотерапія, онкопацієнт, психосоціальний супровід.

Паллиативная помощь для детей-онкопациентов предполагает использование специфических методов психотерапии, в частности, сказкотерапии, когда необходимый и утраченный смысл происходящего в актуальном контексте ребенка транслируется ему в форме метафоры. В статье рассматривается психосоциальное сопровождение онкопациентов младшего школьного возраста на основе методов сказкотерапии.

Ключевые слова: психотерапия, сказкотерапия, куклотерапия, онкопациент, психологическое сопровождение.

PSYCHOTHERAPY IN PALLIATIVE CARE OF CHILDREN-CANCER PATIENTS

Zhogno I.P., Fomychova V.A., Arutiunian K. E.

Palliative care for children-cancer patients involves the use of specific methods of psychotherapy, particularly fairy tale-therapy when the lost sense of what is happening in the current context of the child is broadcasted in the form of metaphors. The article deals with psychosocial support of primary school age cancer patients on the basis of fairytale-therapy methods.

Keywords: psychotherapy, fairytale-therapy, doll-therapy, cancer patients, psychosocial support.

Паліативно-хоспісна допомога (ПХД), перебирає на себе ведення хворого щойно йому ставлять діагноз «обмежений прогноз життя», а радикальна (куративна) медицина втрачає свою дієвість. Завдяки покращенню умов лікування онкохвороб, зростає ймовірність повного одужання дітей після хвороби; так, за Л. А. Дурновим, в економічно розвинених країнах число осіб, що